הלכה · משנה תורה · מפרשים · שער המלך · ספר זמנים

שער המלך על משנה תורה, הלכות מגילה וחנוכה

רבי יצחק נוניס בילמונטי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שער המלך על משנה תורה, הלכות מגילה וחנוכה

רבי יצחק נוניס בילמונטי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שער-המלך-על-משנה-תורה-הלכות-מגילה-וחנוכה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה יא 7

פרק א

הלכה א

קריאת המגילה בזמנה כו'. כתב הטור סי' תרפ"ו וז"ל גרסינן במגילת תענית את יום י"ד כו' ואע"ג דקי"ל בטלה מג"ת כו' ואם כן לפניהם ולאחריהם נמי אסורים אפי"ה נוהגין להתענות ביום י"ג דלא עדיף כו' והקשה הב"ח ז"ל דמשמע מדברי הטור דאפילו לכתחילה יכול לגזור תענית על הצבור כלפניהם ולאחריהם וזה סותר מ"ש הרא"ש ז"ל פ"ב דתענית משם הראב"ד בסתם דהא דאמרינן בטלה מג"ת ה"מ תענית יחיד אבל תענית צבור לא ותירץ דאפשר דדוקא בעיקרן קאמר דאין גוזרים אבל בלפניהם מודים דיכולים לגזור כו' יע"ש ודבריו תמוהים שהרי אפילו נימא דבלפניהם מודה הראב"ד ז"ל דיכולים לגזור אכתי תיקשי ליה דאיך כתב הטור דאפילו הכי נהגו להתענות בי"ג דלא עדיף כו' ת"ל דיום י"ג אסור להתענות משום דהו"ל יום ניקנור כדאמרינן בפ"ב דתענית דאע"ג דבטלה מג"ת היינו דוקא תענית יחיד כמ"ש הראב"ד בשם הר"ן שם שלדעת הראב"ד לא יתכן שום אחד מהתי' ומהיותר תימה על הרא"ש שאחר שהביא דברי הראב"ד ז"ל כתב ומה שנהגו להתענות בי"ג באדר והוא יום שלפני פורים כו' י"ל כדקאמר בפ"ק דר"ה דדברי קבלה כד"ת דמי ולפניו מותר וק' דאדקשיא ליה משום דהוי יום שלפני פורים תקשי ליה משום דהוי יום ניקנור דבהא לא הוה שייך תי' הא' ובר מן דין דברי הב"ח תמוהים שהרי הטור כתב בסי' תקע"ג בפי' משם הראב"ד דאפי' לפניהם ולאחריהם נמי אסורים וכבר תמה עליו הרב בעל שער אפרים סימן מ"ג יע"ש אלא שכתב שמדברי ריי"ו משמע שדעת הראב"ד כמו שפי' הב"ח דדוקא בעיקרן קאמר דאין גוזרין לא לפני' יעיין שם ולע"ד הא ליתא שמדברי הראב"ד הובאו דבריו בס' תמים דעים סי' רמ"ד דע"א ע"ב מבואר בהדיא דס"ל דאפי' בלפניהם אין גוזרין תענית על הצבור שכתב שם וז"ל מיהו כי אמרינן בטלה מג"ת דוקא לתענית יחיד כו' אבל לגבי תענית צבור לא דחזינן בגמרא דר"ן גזר תעניתא בתליסר באדר והקשו עליה והא יום טוריינוס הוא ותו אקשו עליה והא יום שלפני ניקנור הוא כו' והא ר"ן מן האחרונים היה ואחר החרבן היה ואקשו עליה ממג"ת אלמא לתענית צבור לא בטלה מעתה משנת תענית שנחלקו בלפניהם ולאחריהם אפילו בזמן הזה היא שנויה ובת"צ כעין כל המשנה כולה בת"צ כו' יעיין שם הרי מבואר מדבריו שאפי' בלפניהם סבירא ליה להראב"ד דאין גוזרין תענית צבור ולעיקר קושית הב"ח נראה דסבירא ליה להטור והרא"ש ז"ל דעד כאן לא כתב הראב"ד ז"ל שאין גוזרין תענית על הצבור אלא דוקא על צרה שלא תבא אבל אם הם מעצמן נהגו להתענות לית לן בה ומש"ה לא ק"ל משום דיום י"ג הוי יום

ניקנור כמו שהקשה הר"ן ומה שהוצרך הראב"ד לומר די"ג אינו דומה לשאר תעניות שאינו אלא לזכרון ועוד שיש סמך בכתוב כו' כמ"ש הר"ן ז"ל לאו משום דק"ל די"ג הוי יום ניקנור דהא ל"ק ליה דכיון דכבר בטלה מג"ת שפיר דמי ואפי' תענית צבור כל שלא גזרו עליהן כההיא דר"ן דגזר תעניתא אלא שהן מעצמן קבלו עליהם כמ"ש אלא בא ליישב לעיקר קו' דלחנוכה ופורים לא בטלה מג"ת כדק"ל למפ' כנ"ל ליישב דעת הטור והרא"ש ובדברי הר"ן ק"ל שכתב אחר שהביא דברי הראב"ד וז"ל וכ"ת א"כ שי"ג תענית קבוע הוא כמ"ש הראב"ד היאך מנו ניקנור בכלל י"ט ומאי פריך בגמרא אלא בני ארביסר וקרו בתליסר יום ניקנור הוא כלומר ואמאי מותרים בהספד ובתענית י"ל דלענין מותרים בהספד מקשה אבל בתענית ודאי אינו אסור דאדרבא מעיקר התקנה הוא עכ"ל וקשה דא"כ היכי פריך בתר הכי למאי דמשני לעולם דקרו בתליסר ודקאמרת יום טוריינוס הוא כו' ות"ל דהו"ל יום שלפני ניקנור אמר רב אשי השתא יום טוריינוס גופי' בטלוה משום יום ניקנור ניקו' וניגזור והשתא מאי קו' הא משום יום שלפניו אין לאסור בהספד כדקאמר רב אשי לעיל כל שלאחריו בתעניתא אסור בהספד מותר וכתב רש"י ז"ל שם דלאו דוקא לאחריו אלא אפי' לפניו נמי אינו אסור בהספד וראיה מדקאמר וזה הואיל ומוטל בין ב' י"ט עשאוהו כי"ט עצמו ואפילו בהספד אסור ואם איתא למה לי משום דמוטל בין ב' י"ט ת"ל משום דהוי יום שלפניהם וכ"כ התוס' במנחות דס"ה ד"ה אילין יע"ש וכיון שכן קשה דאמאי הוצרך רב אשי לשנויי עלה השתא כו' ואמאי לא משני דכיון דיום ניקנור אינו אסור אלא בהספד לא גזרו בלפניו משום דכל שלפניו בתענית דוקא אסור והא ליכא למימר דיום שלפני ניקנור יהא אסור בתענית והיכי קתני מתני' דמותרים בתענית דהא ליתא דהשתא יום ניקנור גופיה מותר בתעני' כל שכן יום שלפניו ואפשר ליישב דעד כאן ל"ק רב אשי דכל שלפניו בתענית אסור בהספד מותר אלא דוקא היכא דאסור ביום שלפניו בתענית לא גזרו בהספד לאסור ג"כ דכיון דטעמא דלפניו אסור היינו משום דלא ליתי לזלזולי בי"ט עצמו וכמ"ש רש"י והר"ן ז"ל הילכך כל שאוסרים אותו בתענית סגי ולא אתי לזלזולי בי"ט עצמו להתיר ההספד כיון דאסרו ביום שלפניו בתענית אמנם הכא גבי יום ניקנור דאינו אסור בתענית אלא בהספד דוקא אם נאמר שיום שלפניו יהא מותר בהספד אז ודאי חיישינן דילמא אתי לזלזולי ביום טוב עצמו ולהתיר ההספד כיון שביום שלפניו מותר בהספד ותענית ובי"ט עצמו מותר בתענית מימר אמרי כי היכי דשרי להתענות שרי נמי בהספד ומשום הכי מסתברא ודאי דיש לאסור שלפניו בהספד כי היכי דלא ליתו לזלזולי בי"ט עצמו כנ"ל: אך אכתי קשה דכפי זה ע"כ צריך לומר דס"ל להראב"ד דהא דפריך בגמרא ות"ל דהו"ל יום שלפני

נקנור דלאו לר"ן דגזר תעניתא בתריסר קא פריך שהרי יום נקנור גופיה מותר בתענית כ"ש יום שלפניו אלא אשינוייא דמשני דמתניתין דקתני מותרים בהספד ותענית דקרו בתריסר ודקאמרת יום טוריינוס הוא יום טוריינוס גופה בטולי בטולה אהא הוא דקא פריך דאכתי היכי קתני מתני' מותרים בהספד ת"ל דאסורים בהספד משום דהוי יום שלפני נקנור וכמ"ש ומדברי הראב"ד שכתבנו לעיל מבואר דס"ל דהא דפריך ות"ל משום דהוי יום נקנור לר"ן הוא דקא פריך עכ"ד ותו הקשו ליה והא יום שלפני נקנור הוא וכיון שכן קשה טובא דלפי דעתו דיום נקנור עצמו מותר בתענית היכי פריך עלה דתריסר יהא אסור בתענית משום דהו"ל יום שלפני נקנור אתמהא וצ"ע ובהיותי בזה ראיתי לעמוד במ"ש התוס' ז"ל במנחות דף נ"ו ד"ה מריש ירחא וז"ל איתוקם תמידא דלא למספד כך הגירסא בכל הספרים כו' ובסוף סדר תעניות כתוב הגירסא להפך מריש ירחא ועד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא להתענה ומתמניא ביה איתוקם חגא דשבועי' דלא למספד וגירסה זו נכונה מדפריך התם כו' ומיהו ת"ק כו' ושמא נטר עד לבסוף ואכולא מילתא קא פריך כו' יע"ש וק"ל טובא לפי גירסא זו דא"כ היכי פרכינן התם אמר מר מתמניא ביה עד סוף מועדא כו' ל"ל למימר מתמניא ביה לימא מט' ביה ותמניא גופיה אסור דהו"ל יומא דאיתוקם ביה תמידא ומשני דאלו כו':

והשתא קשה דמאי קו' הא מש"ה הוצרכו לומר במג"ת מתמניא ביה כי היכי דיהא אסור בהספד דאי משום יומא דאיתוקם תמידא אינו אסור אלא בתענית גרידא אבל בהספד מותר וצ"ע שוב אחר זמן רב מצאתי למוהר"ש אלגאזי ז"ל בס' רצוף אהבה ד"ן ע"ב שהוקשה לו כן והניחו בצ"ע וראיתי שהקשה עוד מהא דפרכינן התם כמאן כר"י דאמר לפניו ולאחריו אסור א"ה בכ"ט נמי מאי איריא משום דהוי יומא דאיתוקם תמידא ת"ל דה"ל יומא דבתר כ"ח כו' והשתא מאי קו' כיון דיומי דאיתוקם תמידא אינו אסור אלא בדלא להתענה ויומא דכ"ח אסור בדלא למספד לכך הטילו ליום כ"ט בתר דאיתוקם תמידא לפי שרצו להקל ביום הזה שלא יהא אסור בהספד כמו יומא דאיתוקם תמידא יע"ש ולדעתי ל"ק מידי דתלמודא הכי פריך דכיון דכללא כייל במתני' כל הכתוב במג"ת דלא למספד כו' ר"י אומר לפניו ולאחריו אסור וה"ט כדי שלא יזלזלו בי"ט עצמו אם כן בכ"ט נמי מה ראו חכמים על ככה לאוסרה משום יומא דאיקמי דאיתוקם תמידא דאינו אסור אלא בתענית הי"ל לאוסרו משום יומא דבתר כ"ח ויהא אסור ג"כ בהספד כמו שאר י"ט דמ"ש הכתובים במג"ת דאסור לפניהם ולאחריהם אליבא דר"י כמ"ש וזה פשוט גם מ"ש עוד הרב שם וז"ל וכ"נ דלפי הך גירסא גם ההיא דתניא בכ"ח ביה כו' גריס נמי דלא להתענות כו' לא ידענא מאי קאמר דאיך אפשר לומר דהוו גרסי דלא להתענה דאם כן

מאי פריך ות"ל דהו"ל יומא דבתר כ"ח הא ביומין הכתובין במג"ת דלא להתענה לכ"ע לאחריו מותר ואפי' לר"י כדקתני מתני' בהדיא ודוק:

ותו קשה דא"כ ע"כ צ"ל דהא דקא' רב אשי כל שלאחריו בתענית אסור בהספד מותר וזה הואיל ומוטל בין ב' ימים טובים עשאוהו כי"ט עצמו דה"ט דאע"ג דמריש ירחא ועד תמניא מותר בהספד אפי"ה כיון דיום כ"ט הו"ל יום דבתר עשרים ותמניא דאסור בהספד ותעני' ומריש ירחא ג"כ אסור בתענית עשאוהו כיום טוב עצמו ואסרוהו בהספד וכיון שכן קשה היכי כתבו לעיל בד"ה אילין דהא דנקט כל שלאחריו ה"נ כל שלפניו דאי אמרת לפניו אסור בהספד ותענית א"כ למה לי שיהא מוטל בין שני י"ט ומאי קו' הא שפיר הוצרכו למיהב טעמא משום דמוטל בין ב' י"ט דאי משום דהו"ל יום שלפני יומא קמא דאיתוקם תמידא לא הי"ל לאסור בהספד כיון דאינהו גופייהו מותר בהספד כ"ש יום שלפניו ולעולם דביום טוב דאסורים בהספד ה"נ ביום שלפניו אסורים ג"כ בהספד וליכא למימר דאע"ג דיומי דאיתוקם תמידא מותרים בהספד מ"מ כ"ח מיהא אסור בהספד ותענית ואם כן הו"ל לאסור יום שלפניו בהספד משום דה"ל יום שלפני ר"ח דהא ליתא דהא אמרי' דר"ח דאורייתא ודאוריי' לא בעי חזוק ובשלמא לגרסתי' דגרסינן מריש ירחא כו' דלא למספד ניחא דאף ע"ג דר"ח דאורייתא להכי כתב במג"ת לאסור יום שלפניו בהספד כי היכי דלא ליתו לזלזולי בהני י"ט גופייהו דאסורי' בהספד מכח מג"ת: אכן לגירסת התוס' ז"ל דהני יומי מותרים בהספד אלא דר"ח מדאורייתא הוא דאסור בהספד הדבר קשה לו' דיום שלפני ר"ח יהא אסור בהספד משום יום שלפניו כיון דמשום מג"ת גופייהו מותרים בהספד דר"ח אינו אסור בהספד מכח מג"ת אלא מדין תורה הוה ליה דאורייתא ודאורייתא לא בעי חיזוק וצריך לומר שמ"ש בד"ה אילין היינו לפי גירסת אית ספרים דגרסי בתרווייהו דלא למספד אבל לגירסתנו ז"ל אין ראיה כנ"ל ועיין בתו' פ"ק דר"ה די"ט ד"ה אסורים ודו"ק:

הלכה יא

עיר שהיא ס' כו'. כתב הר"ן בפ"ק דמגילה וז"ל ולענין עיירות המסופקות אם הם מוקפות חומה מימות יהב"נ או לא הורו הגאונים שהולכים בהם אחר רוב עיירות שרובן אינן מוקפות חומה כו' ועיין במר"ן הב"י סימן תרפ"ח מ"ש משם מוהר"י אביהוב בתוך דבריו וז"ל ומינה נשמע לענין קריאת המגילה דסתם עיר כו' דלא באה לכלל ספק כלל ואין קורין בה אלא בי"ד בלבד שהוא זמן קריאה לרוב העולם כו' ומורינו הרב בס' מ"ק תמה עליו דהא קי"ל דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי יע"ש ומו"ה ז"ל בספר לשון למודים חא"ח ס"ס רמ"ג תי' לזה וז"ל ול"נ דלק"מ דלא אמרינן קבוע כמחצה על מחצה דמי אלא

היכא דשקיל או שפי' בפנינו מהקבוע אבל היכא דלא יצא מתוך הקבוע כגון עיירות דבאפי נפשייהו קיימי אזלינן בתר רובא ודאי ודמי לבשר הנמצא דאמרינן כל דפריש מרובא פריש א"ד יע"ש וק"ל עליו ממ"ש הר"ש ז"ל בסוף ס' כריתות והביאו הרב פר"ח חי"ד סי' ק"י ס"ק י"ד וז"ל ובהכי ניחא מה שמקשי' העולם יאסר כל העולם בחרישה וזריעה מטעם נחל איתן שהוא קבוע ולמה דפי' ניחא כיון דלא ידעינן היכן נחל איתן לא שייך לומר כו' יע"ש הרי דאע"ג דהתם נמי כל שדה ושדה באפי נפשיה קאי ולא יצא מתוך הקבוע ואפ"ה ס"ל להר"ש דמקרי קבוע:

האמנם מההיא דגרסינן בר"פ כל הצלמים אהא דתנן ב"ה אוסרים מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה דברי ר"מ אי דנעבדין פעם אחת בשנה מ"ט דרבנן ור"י במקומו של ר"מ היו עובדין אותה פעם אחת בשנה ור"מ דחייש למיעוט גזר שאר מקומות אטו אותו מקום ורבנן כו' וכתב הר"ן שם וז"ל ופירש הרמב"ן ז"ל דלר"מ דחייש למיעוטא כל המקומות שאין מנהג שלהם ידוע אסור מן הדין דר"מ חייש למיעוטא אית לן למיחש שמא נוהגין הם כמנהג מקומו ואף ע"פ שאותו מקום מיעוט הוא לגבי כל המקומות הנודעין לנו שאין נעבדין כו' אסורים מדינא מה"ט כו' יע"ש והר"ן ז"ל דחה דבריו דבהא אפילו ר"מ מודה משום דהוי רובא דאיתיה קמן יע"ש והשתא ק' דכיון דמקומו של ר"מ ידוע וניכר אם כן כל המקומות שאין מנהג שלהם ידוע יהיו אסורים מדינא מטעם קבוע ומאי אירייא לר"מ אפי' לרבנן דלא חייש למיעוטא הא קי"ל כל קבוע כמחצה על מחצה דמי והר"ן ז"ל אמאי לא דחי לה מה"ט משמע דס"ל דלא אמרי' קבוע אלא היכא דשקל או שפי' בפנינו אבל היכא דלא יצא מתוך הקבוע כגון עיירות דבאפי נפשייהו קיימי הו"ל כנמצא ולדעת הר"ש צ"ע וליכא למימר דהר"ש מפרש הסוגיא כפי' הר"ן שכתב ולפיכך נ"ל דה"פ דודאי דר"מ כל המקומות שבעולם מותרים ואפילו סתמן אלא דכיון דאיהו בעלמא חייש למיעוטא אלמא לא ס"ל דמיעוטא כמאן דליתיה ומשו"ה גזר שאר מקומות כו' אבל רבנן דלא חיישי למיעוטא ס"ל דמיעוטא כמאן דליתיה כו' יע"ש שהרי לדעת הר"ש ז"ל כיון דכל המקומות שאין מנהג שלהם ידוע אסורים מן הדין מטעם קבוע הו"ל מקום שידוע לנו שאין עובדין מיעוטא ואפילו לרבנן ניגזור מיעוטא משום רובא וצ"ע כעת: ומה שיש לדקדק עוד בדברי הר"ן הללו עיין להרב מש"ל ועיין במה שכתבתי באורך בפ"י מה' מקואות בכללי ספקא דרבנן ע"ש ודו"ק:

הגהות הרה"ג יוסף שאול נאטאנזאן - על שער המלך מ"ש בענין קבוע למה לא נימא בעיירות. עיין בדרך תמים על הרי"ף והובא בא"ר ס' תרפ"ח מ"ש לחלק בזה ודוק:

מעשה חושב (**ריב**) ומורינו הרב בס' מ"ק תמה עליו דהא קיי"ל דכל קבוע כמחצה

על מחצה דמי כו'. לא ידעתי מאי קשיא לי' דמה בכך דהו"ל קבוע הא הו"ל ספק דרבנן ולקולא אלא דצריך הר"ן לומר שהולכים בהם אחר רוב העיירות היינו דמשום הכי קורין בי"ד משום דאי אמרת דספק דרבנן לקולא הרי לא יקרא בה כלל ונמצא דימי הפורים יעברו גו' היפך הבטחת הכתוב וכעת על כל עיר הוי ספק מטעם קבוע הנ"ל ולכן אתי עלה מטעם רוב לבחור הקריאה בי"ד: ובאמת הי"ל להר"ן ז"ל למימר בפשיטות דכיון דמשום זה צריך לקרוא שם את המגילה באחד הימים היינו משום ולא יעבור וגו' א"כ ממילא עליו לקרוא בי"ד ולאחר שקרא אמרינן דפרוז הוא ופטור גם הקשיתי ממ"ש בליל פסח לענין ספק הסבה דאע"ג דהוא דרבנן מ"מ כיון דבודאי יעבור אדרבנן לא אזלינן בספיקי' לקולא אולם ממה שפסק הרי"ף במ"ק בכל האבעיות דמנודה לקולא אע"ג דעכ"ר מברייתא מוכח דדמי לאבל בחד מנייהו מ"מ אזלינן לקולא יהי' ראיה מזה למ"ש במגילה ותיובתא לכאורה למ"ש בפ' ע"פ הנ"ל. וחתני הר"ש ראפופורט העירני דלדעת המל"מ כיוונתי בקושייתי הנ"ל שהקשיתי ממ"ש הר"ן בפ' ע"פ הנ"ל גם ראיתי אח"כ באחד המקומות מחידושי מו"ח רבינו ז"ל שהעיר בזה מהרי"ף מ"ק הנ"ל ודוק. גם צ"ע בספק דברי קבלה אי אזלינן בהו לקולא וצ"ע ברמב"ן ז"ל במ"ש במשפטי החרם הביאו הנב"י מה"ת חיו"ד סי' קמו לענין ספק חרם וע"ש:

[**אמר** נ"ה עיין סי' תרפ"ו בב"י שהביא בשם הרז"ה דמגלה הוי דברי קבלה ועיין ר"ה י"ט דדברי קבלה כד"ת דמי משמע דה"ה בספק דברי קבלה אזלינן להחמיר אמנם צ"ע בש"ס פסחים ט"ז דאמרינן שם ספק משקין למ"ד דרבנן ספקו לקולא אף דכתיבא טומאת משקין בחגי דהוה נביא אמנם בדברי הר"ן יפה כתב מו"ז זצ"ל דהוה סד"ר ולקולא דהר"ן בפ"ב דתענית בד"ה גמרינן חלק על הרז"ה דס"ל שימי הפורים הוי דברי קבלה והר"ן כתב דלא מקרי דברי קבלה דלא נאמרה על פי נביא עיי"ש שמביא את דברי הירושלמי והרבה יש לדבר מזה ואכ"מ ע"כ הגה"ה]: